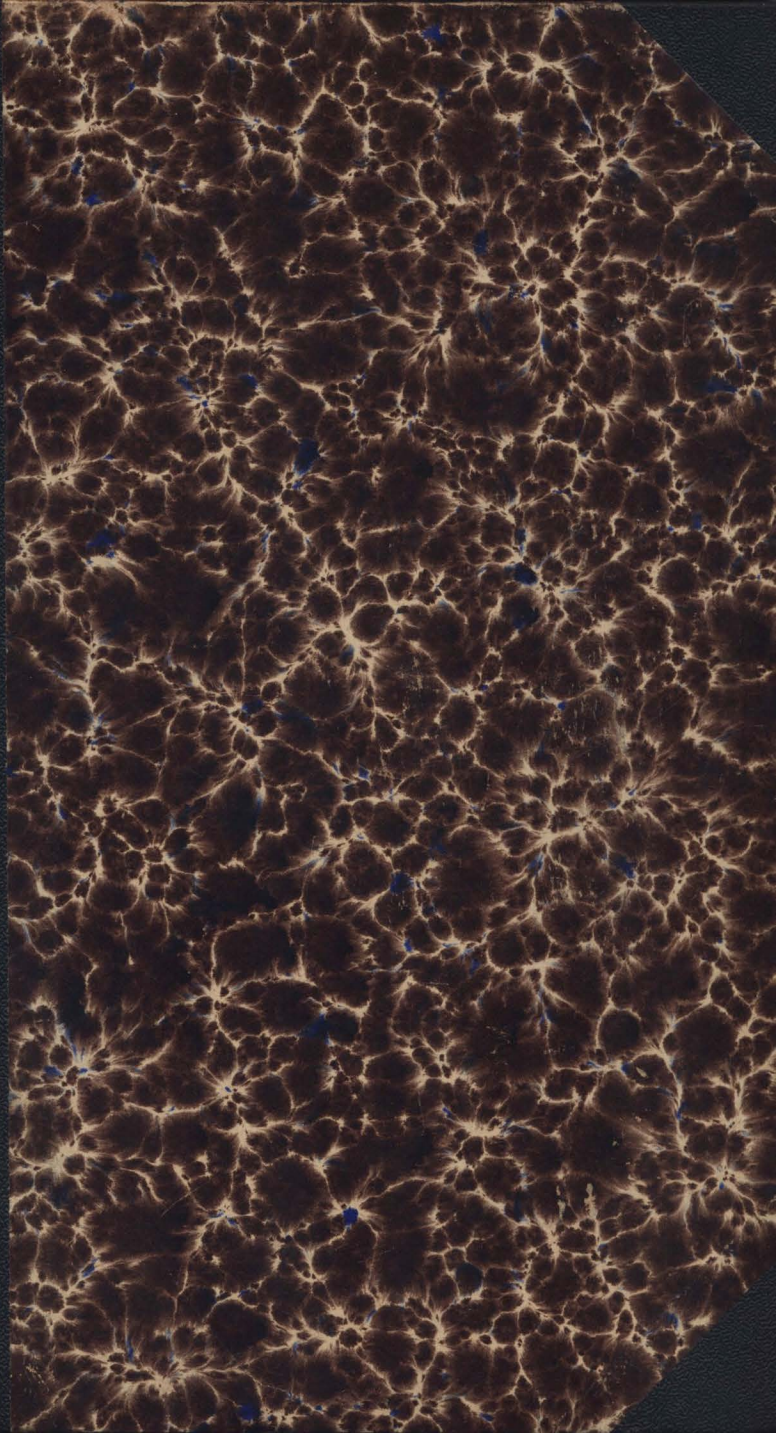

0

8

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
BUDAPEST, V. KERÜLET, ALKOTMÁNY-UTCZA 6. SZÁM

ERDŐT AZ ALFÖLDRE

Stk: 3842

IRTA

KAÁN KÁROLY

BUDAPEST

“PÁTRIA” IROD. VÁLL. ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1920

"Pátria" irodalmi vállalat és nyomdai r.-t., Budapest, IX., Üllői-út 25. (Köztelek)

A magyar sík föld klímája a dombvidékével szemben jelentős eltéréseket mutat, amire bizonyos mértékig egyfelől az utolsó évtizedekben egyes vidékeken folyt aránytalan erdőirtások, másfelől a Nagy Alföldön a gazdaságilag különben annyira fontos folyószabályozások és lecsapolások is kedvezőtlen kihatással voltak.

Addig ugyanis párateltebb volt az ország levegője, üdébb volt a klímája, amíg több volt az erdő a sík földön és dombvidéken egyaránt. Nem volt a levegő addig annyira száraz a fátlan Alföldön sem, amíg a folyók szabályozatlan állapotban s egyben hosszabb vonalban is szelték a vidéket¹⁾ s a lassabb lefolyás révén jobban átítatták a földet. Amíg le nem csapolták a belvizeket és jóval nagyobb volt a párolgó vízfelület. Amíg az ország televényes sík földjén (Bács, Torontál, Temes m. stb.) az azóta jelentékeny mértékben kiirtott erdők lombkoronája a mainál sokkal nagyobb területen megakadályozta a talaj gyors kiszáradását, másfelől pedig jelentős párolgó felületet alkotott.

Annál is inkább érezhető, hogy a sík föld egyes részein az erdőirtással nagyon is tulmentünk a határon, s hogy másfelől az Alföldön a folyószabályozások is szárazabbá tették a levegőt, mert nagyobb szabású öntözési berendezéseink nincsenek. Ezek ugyan sok tekintetben nem ellensúlyozzák az erdő hiányát, de bizonyos vonatkozásokban és bizonyos mértékig mégis pótolni képesek.

¹⁾ Az előző fejtegetésünkben mutattunk rá, hogy a Tisza, Tisza-Ujlak és Szeged között, az 1842–1910. évek időközében 972 *km*-ről 591 *km*-re, tehát 381 *km*-rel vagyis 39⁰/₀-kal rövidült meg a szabályozással kapcsolatos átmetzések révén, miközben a végpontok között a 36·7 *m* magasságbeli különbség változatlan maradt.

Egyiptom sphynxei és pyramisai évezredekben át változatlanul álltak — s amint írják — csak azóta indult meg porladásuk, amióta párateltebb lett ott a levegő azáltal, hogy az angolok mezőgazdasági kulturát és ennek szolgálatára nagyszabásu öntözési berendezéseket létesítettek.

Nem szorul bizonyításra, hogy hazánkban az erdő további pusztítása a klimabeli ellentétek további romlására vezet!

Ne feledjük, hogy az egykor magas kulturájáról és termékenységéről híres Görögország és Kis-Ázsia ma száraz, kopár vidék! Szardinia és Szicília hajdan gabonakamrái voltak Itáliának, ma kiszáradtak forrásai és patakjai. Sivár a táj s „az egykor virágzó nép ma testben és lélekben hasonló hazája földjéhez“.

Feltétlenül ide jutnánk, ha nem hagynánk fel a mezőföldeket gyarapítani kívánó törekvésünkkel. Félszegen egyoldalú és nagyon is súlyos következményekkel járó efféle rendszertelen és elvakultan kapzsi gazdasági tevékenységünkkel!

Ha Magyarország csapadéktérképét szemügyre vesszük és ha az ország bármely széle felől az erdőben szegény centrális sík felé közeledünk — még pedig a szintén síkfeldű és kevés erdejű Délvidék felől is! — az évi átlagos csapadékmennyiség igen jelentékenyen megfogy. Ugyanily megfogyást mutat a levegő párateltsége is. Viszont megnövekszik, a szorosabb Délvidék kivételével, a hőmérséklet és napsütés, emelkedik a párolgás és végül a levegő akadálytalan áramlásának lehetősége is.

Különösen a hazai éghajlatunkat jellemző nyári szárazság erősen befolyásolja a föld művelésének minden ágát. A „szárazság“ szót itt nem meteorológiai értelemben kell vennünk. Tehát nem mint a csapadék egyszerű hiányát, hanem mint ama nedvességnek hiányát általában, amelyre a növény úgy a talaj felől, mint a levegő részéről (páratartalom) utalva van. Főképen az utóbbi a perdöntő, mert például a német centrális területet vidékenként még a mi Alföldünkénél is valamivel kevesebb eső éri és mégis viruló és belterjes a mezőgazdasága, mert levegője távolról sem olyan száraz, mint az Alföldünké.

A sík földünkön a párolgás a nyári hónapokban rendkívül nagy. Így például az egész éven át elpárolgott vízmennyiségből Budapesten 48, Ógyallán 41, Siófokon 40 és Temesvárott 43%.

esik egymagára a nyárra. Előmozdítja a párolgást a nagy hő, a szél és a levegő szárazsága. Ezért bár nálunk nyáron esik a legtöbb eső, mezőgazdaságunk mégis sínyli a szárazságot. Tetézi a bajt, hogy a nyári eső többnyire kevés napon, de egyes nagy tételekben esik s így a kiszikkadt talaj nem képes a hirtelen árból a kívánatos mennyiségű vizet lekötni. Ha nagy alföldi erdeink volnának, ezek a nyári nagy csapadékokat megfognák, kihasználnák, és ilyenformán a mezőgazdaságra is előnyös vízgazdálkodást nyújtanának. Nyári esőklímáknak ez a strukturája is már erdőre utal.

Nem éppen nélkülözhetetlen, hogy a nyári csapadék mennyisége teljesen fedezze a párolgásból származó veszteséget, ha a talaj rendelkezik a pótlásra szükséges nedvességgel. Sajnosan tudjuk azonban, hogy Alföldünk talaja, jóllehet tavasszal a hólé rajta sokszor zavarólag megáll, nyáron mégis nagyon mélyre ki tud száradni.

A mezőgazdaságra előnyösebb éghajlatot szolgáltatna azért hazánkban az alkalmas területek beerdősítése, az utak és tábla-mesgyék befásítása.

Ha majd az Alföld és a dombvidék lakosságában oly nagy arányokban pusztító tüdővész okait a kormány sürgős és beható vizsgálat tárgyává fogja tenni, a már eddig kifejtettekre támaszkodva sem kétlem, hogy a baj egyik kulforrásaként az erdő hiánya fog szerepelni. És nem kétlem, hogy amikor kiadják, — mert ki kell adni mielőbb a jelszót —, hogy: „elég volt a tüdővészből“ nem fog elmaradhatni ennek biztosítására egyfelől az a kívánság sem, hogy: „elég volt az erdőpusztításból“, másfelől, hogy „telepítsünk elég erdőt a sík földre is“.

Van der Velde és társai sürgetik munkáikban, hogy azt a nagy proletáriátust, amelyet a városi gyáripárteremtett, ki kell telepíteni falura. A földtől elszakadt és lelkében is beteg tömeg orvoslását a szabad levegőtől, a földtől, a napfénytől és a nyugalomtól, tehát olyan tényezőktől várják, amelyeket részére a nagy város keretén belül biztosítani nem lehet. (Bernát István: Oroszország bukása. Magyar Gazdák Szemléje 1918. IX. f.)

Van der Velde és társai bizonyára nem olyan falvakat képzelnek, amelyekről órákra és nem egy esetben mérhetetlen távolságra hiányzik az erdő, sőt ritkák még a nagyobb árnyas helyek is.

Nem olyan falvak az eszményeik, amelyek munkás népét tikkasztó nyári nap után nem üdíti esténként a közeli erdőből kerülő hűvös erdei légáramlás, hanem azok a porfelhők rontják annyiuknak ugyis inficiált tüdejét, melyek a legelőről hazatérő marha, vagy robogó kocsik nyomán nyújtóznak el a házak fölött. Vagy az a másik fajta por fojtogatja a lakosságot, amelyet a mérhetetlen szántók fölött erdő hiányában meg nem fékezve, a száguldó szél söpör a falu felé és csap a házak falához.

Hann szerint¹⁾ a Wienerwald hatásának kitett községek levegőhőmérséklete a nyári félévben átlagosan $0.6-1.0^{\circ}$ alacsonyabb, mint az erdőmentes környéké. Különbösen este és reggel sokkal hűvösebb az erdei táj, aminek fontosságát a harmatképződésre és a levegőnek páratartalmára alig kell ecsetelnünk.

Nem lennének tehát a most vázolt bajok, ha a „steppe“ klímájú fölöttébb száraz levegőjü sik földünkön és dombvidékünkön nagyobb foltokban erdők tarkáznák a szántótengerek képét!

Ha erdő borítaná a rákosi homokot Budapest szélén és megvédené a székesfőváros lakosságát a poros szelek káros következményeitől s a klímát kellemesebbé, a levegőt üdőbbé tenné.

Le kell itt szögezünk egyébként, hogy sokoldalú az a befolyás, amit az erdő a szélre gyakorol. Eltekintve a fák nyújtotta mechanikai védelemtől, a szélnek szikkasztó hatását is mérsékelik nemcsak a sűrű és terjedelmes erdőségek, de már az egyes facsoportok, fasorok és utszegélyező bozótok is. C. G. Bates²⁾ hivatalosan végzett kísérletekkel állapította meg, hogy az a távolság, amelyre a fáknak a talajnyirkot védő hatása kiterjed, a fák magasságának huszorosát teheti és a megmenthető talajnedvesség 70% -a annak, amit védelem nélkül a szél elpárologtat. Azért szerinte még az angol knick-ek (bozótok) kiirtása is hátrányos volt a mezőgazdaságra.

Nem lennének tehát a bajok az Alföldön, ha ott a mezőföldeket erdők tarkítnák s ha hazánk sik földjén más relációkban nem oly féktelen és terföld nélkül irtotta volna és irtaná még ma

1) Hann: Handbuch der Klimatologie. I. Bd.

2) C. G. Bates: Windbroaks, their Influence and Value. Forest Service, Bulletin No. 86. Washington.

is az ország népe az erdőt, hogy a buja termés biztos számításával, mindig újabb és újabb őstalajt művelhessen be minden trágyázás nélkül.

A buza-, tengeri-, meg kendertermelésről annyit emlegetett Bácska erdeit az utolsó évtizedekben oly nagy arányokban irtották, hogy csak Apatin alatt, egymás mellett harminczat meghaladó fával fűtött tégláégető kemencze épült. Még állanak a kemenczék, mert a dunamenti erdőirtásokból csak nem rég is szállították még a dereglyék az irtás tuskófáját. Annyira nincs azonban és a feneketlen rossz utakon annyira nem szállítható fa a Bácska nagyrésztében, hogy a cséplőgépek legnagyobb részét szalmával fűtik.

Nem rablógazdálkodás-e az, mely egyfelől szalmát tüzel és megfelelő trágyázás nélkül évről-évre apasztja a föld termőképességét, másfelől terv nélkül erdőt irt, hogy a szűz talajban ugyanezt a rendszert kezdje? Ez a helytelen „gazdasági tevékenység” ép így folyt különben Temesben, Torontálban, Aradban, Csanádban, Tolnában, Baranyában, Somogyban, Zalában és egyébütt is. Így pusztították az erdőt az ország mindama részeiben, amelyeken ma a kalászos tengerek, a határtalan mezőföldek terülnek el; s erdőre sokszor órák számra sem akadunk, fát még hirmondónak is alig találunk. Ezekben a vidékeken javarészt csak ott maradt meg az erdő, ahol annak állami, hitbizományi, egyházi, közbirtokossági, községi stb. jellege révén eddig az erdőtörvény 17. §-ának oltalma alatt és nem egyszer igen erős politikai és egyéb befolyás ellen is valamiképen védelmet sikerült biztosítani.

A kormány annak az akciójának, amely a többtermelés előmozdításának szép feladatát célozza, első és legfőbb teendőként mindenesetre e helytelen gazdálkodás megszüntetését kell tervbé vennie.¹⁾

Meg kell szüntetni a további erdőirtást és elősegíteni az erdőtelepítést s az erdő aránylagos megoszlásának lehetőségét az Alföldön és a dombvidéken egyaránt.

Sajnos, a magyar nép az erdő jelentős nemzetháztartási szerepét a múltban nem tudta kellően felismerni! Magyarázatát ennek

¹⁾ A gazdasági kisvasutak kiépítésre váró hálózata ezen a bajon leginkább segíthet. (Löherer Andor: A többtermelés nemzeti organizációja.)

abban látom, hogy főleg a magyar alföldi nép lelkében hiányzik az érzék az erdő iránt; nincs még meg benne kellő mértékben az erdő iránt való vonzalom!

Magyarázatát ennek abban látom, hogy a mult gazdasági politikája nem is törekedett arra, hogy a természet iránt olyan fogékony magyar népléleknek alkalmat adjon az erdő megkedvelésére és gazdasági jelentőségének felismerésére! Ha nem így történik a multban, bizonyára nem állana meg Beksicsnek¹⁾ az a megállapítása, hogy a magyar költészet szin pompájából hiányzik az erdő disze, a magyar népeletből hiányzik az erdő kultusza. És nem állana meg az a megállapítása sem, hogy ha valami még mutatja pusztai eredetünket, ugy az főként az a felfogás, mely az erdőre és főleg a fára vonatkozólag hagyományos volt a legujabb korig Magyarországon!

A sik földet és dombvidéket érintő erdőgazdasági politikánknak ezért ez eddigitől eltérő irányban kell haladnia a jövőben!

A magyar kormányzat a multban, a nemzetiségi vidékeken, az országot határoló hegykoszorun fejtett ki jelentősebb erdőgazdasági tevékenységet. A sik föld és dombvidék s ezzel főleg a magyarság lakta területek eddig sajnálatosan nélkülözték a számottevő erdészeti kormányakziót. Pedig az erdőnek a klimára gyakorolt s az egészségi viszonyok javulásában is megnyilvánuló kedvező hatásán kívül maga a mezőgazdasági művelés belterjessége is megkívánja azt, hogy a mezőföldek erdőkkel váltakozzanak, s ezzel az utóbbiak a szelek járását mérsékelve, védelmet nyújtsanak a növényzetnek, elősegítsék harmatképződését, s általában javára legyenek a növényi vegetációnak. Mód nyiljék ekként ahhoz is, hogy közlről és ezzel olcsóbban és sikeresebben legyen biztosítható a faszükséglet. Megszüntethetővé váljék az Alföldön ma is oly gyakori s annyira sajnálatos jelenség, hogy a mezőgazdaság belterjességének rovására szalmával fütik a cséplőgépeket!

Amikor Mezőhegyes alapjait megvetették, pár ezer hold erdőt is telepítettek azon a mélységes talajon. Nemcsak azért telepítettek ott erdőt, hogy a mezőgazdaság faszükségletét bizto-

¹⁾ Beksics Gusztáv: Magyarország jövője. 1900.

sítsák, de azért is, mert szélfogókat kívántak állítani a belterjesebb mezőgazdasági művelés szolgálatára.

Szeged, Kecskemét, Szabadka, mint az Alföld megannyi kultur oázisai, ha nem is a mezőgazdasági művelés intenzitásának fokozását célzó tervszerűséggel, hanem az annak idején fölös és parlagon heverő földek hasznosításának és a faszükség enyhítésének szolgálatára, jelentős arányokban telepítettek erdőt. Szegednek ma 7409, Kecskemétnek 15.830, Szabadkának pedig 9970 kat. hold erdeje van.

Ezek az erdők ma nemcsak büszkeségei a tulajdonos alföldi városoknak, hanem a bennök rejlő nagy vagyonértéken kívül jövedelemben jelentős gazdasági tényezői a városi háztartásnak és szinte nélkülözhetetlen feltételei és eszközei a városok határában kifejtett belterjes mezőgazdasági művelésnek!

Mily mások lennének az Alföldnek egészségi, de mezőgazdasági, sőt egyáltalán közgazdasági viszonyai is, ha erdők tarkítanák a rónaságot? Ha minden város és falu közelében erdő váltakoznék a szántóföldek mellett! Ha bizonyos tervszerű elhelyezés révén mezőgazdasági kulturát és embert egyaránt megvédenének ez erdők a szélviharok és porfelhők járása ellen! Ha a tikkasztó hőség és az esős hideg szelek ellen ember és állat az erdőben találna menedéket! Ha a sokféle mezőgazdasági szerszámfát, a tüzelőfát és egyéb szükséges faanyagot a közeli erdőben szerezhetné be a gazdálkodó lakosság! Ha menedéket és fészekrakó helyet lennének az éneklő madarak, mint a gyümölcstenyésztes annyira kívánatos támaszai. Ha volna elég akác és más erdei virág és volna szélmentes védett hely a méhészet kiterjedtebb és intenzívebb műveléséhez.

Szeged, Szabadka és Kecskemét példáját követhették volna már eddig a többi városok és alföldi faluhelyek!

Ha nem követték, régen törvény útján kellett volna őket arra kötelezni.

Nem sivár és szomorú-e az a kép, amit az alábbi egybeállítás tár elénk? Nem sajnálatos-e, hogy Hódmezővásárhely 132.258 kat. holdas, Hajdunánás 46.287 kat. holdas, Szentes 68.693, Szarvas 45.127 és Szolnok 26.169 kat. holdas határában nincsen erdő?

Tétele szám	N e v e	A város, illetőleg község			
		határának ki- terjedése	határában fekvő erdőbirtok		
			kat. hold	tulajdonosa	kiterjedése
				kat. hold	összesen
1	Baja	15053	1. Baja város 2. Egyesek	12 145	157
2	Hódmezővásárhely	132258	—	—	—
3	Zombor	53577	—	—	—
4	Czegléd	49964	1. Czegléd v. 2. Közalapítv. 3. Egyesek	85 47 349	481
5	Gyula	32946	1. Gyula város 2. Gyula szanatórium	295 28	323
6	Hajdunánás	4 287	—	—	—
7	Hajduszoboszló	41054	1. Hajduszoboszló v.	76	76
8	Karczag	67223	1. Karczag v.	19	19
9	Kiskunfélegyháza	71788	1. Egyesek	169	169
10	Kalocsa	12648	1. Érsekség	139	139
11	Kisujszállás	35628	1. Kisujszállás v. 2. Egyesek	77 3	80
12	Kunszentmiklós	31068	1. Egyesek	26	26
13	Kiskundorozsma	32348	—	—	—
14	Kiskunmajsa	42178	1. Kiskunmajsa község 2. Egyesek	97 92	189
15	Mezőtur	71281	1. Egyesek	21	21
16	Szentes	68693	—	—	—
17	Szolnok	26169	—	—	—
18	Turkeve	31779	1. Város	45	45
19	Zenta	64832	1. Egyesek	12	12
20	Nagykikinda	49780	1. Nagyikinda város	27	27
21	Szarvas	45127	—	—	—
22	Magyarakanizsa	35820	1. Magyarakanizsa	486	486
23	Makó	46709	1. Makó város	193	193

Hogy Baja, Gyula, Hajduszoboszló, Karczag, Kiskunfélegyháza, Kalocsa, Kisujszállás, Kunszentmiklós, Mezőtúr, Kiskunmajsa, Turkeve, Makó stb., mint a magyarság annyira jelentős fészkei javarészt 30—40.000 kat. holdas, sőt ennél is kiterjedtebb határukban alig rendelkeznek 40—50 kat. hold erdővel?

Csődálkozhatunk-e ilyen körülmények között azon a szomorú megállapításon is, hogy a tüdővész mindjobban terjed az Alföldön és pusztít embert és állatot egyaránt?

Ezt az állapotot törvényes rendelkezéssel mielőbb meg kell szüntetni! Törvényhozási uton kell gondoskodnunk arról, hogy az Alföld minden vármegyéjében a terület arányában erdőt telepítsenek.

Ahol erre a községek és egyesek vállalkozni nem bírnak, az államnak kell a fásítást foganatosítania s e célra a szükséges területeket kisajátítás útján igénybe vennie.

Elsősorban a mezőgazdasági művelésre alig alkalmas homokterületekről, árterek befásításáról és arról van szó, hogy intenzív kísérleteket folytassunk a szikes föld befásítása érdekében.

Tervszerűen kell ezt az akciót végrehajtanunk, úgy kell megválasztanunk az erdőtelepítésre szánt területeket, hogy az azokon felcseperedő erdőállományok majdan a széljárás ellen védelmet nyújtsanak a mezőgazdasági művelésnek, hogy védjék a kellemetlen széljártástól az emberlakta helyeket s legyen belőlük a lakott területekhez közel is annyi, amennyi a lakosságnak az üdüléshez, még egyéb célra is kívánatos.

Ilyen előfeltételek figyelemben tartásával és gondos körütekintéssel kell megválasztani a befásítandó helyeket és elkészíteni az erdőtelepítési terveket!

Kicsinyesség ép úgy nem lehet akadályja ennek a nagyszabású akciónak, amint hogy nem szorítkozhatik az erdőtelepítési tevékenység kizárólag csak olyan területekre, amelyek más gazdasági művelésre nem alkalmasak!

Összefüggő testeket kell alkotnia az erdőnek, mert csak így felelhet meg rendeltetésének, de ez felel meg az erdőgazdaság természetének is. Különbösen is manapság már ott tartunk, hogy nem egy relációban az erdő is hoz annyi jövedelmet, mint a mezőföld. Sőt vannak helyek, ahol még a mezőgazdaság átlagjöve-

delmét is meghaladja az erdő haszna! Szeged város erdejének tiszta jövedelméből például minden holdra évente 152 korona esik.

Az emberlakta helyek mint góczok körül kell elsősorban is megindulnia a fásítási akciónak; nincs azonban akadálya annak sem, hogy a helységektől távol is megkezdjük a fásítást.

Hatalmas akció ez, alig vázolhatóan kedvező közgazdasági következményekkel.

Vegyük csak számba azt, hogy az Alföld gazdanépe a paradicsom-, a bab- és szőlőkarót, a gyümölcs- és komlópóznát a dohányszáritórudat, a kocsirudat, a kútostorfát, a csikóállás fáját, a kerítések sűrítőlécét, oszlop- és korlátfáját, az építőipar sokféle faszükségletét, továbbá a különféle szerszámfa egy számottevő részét, a nyírágseprők anyagát, az ostornyeleket stb. a homokföld javarészt fenyőből, ákáczból, alárendeltebb mértékben tölgyből, cserből, nyirből, szilből és hársból álló eredeiből beszerezhetné; míg ebbeli további szükségletét, valamint a kádár-, bognár- és kerékgyártási ipar faszükségletét a sík föld ártéri erdeinek tölgy-, kőris-, szil- és nyárfaállományai szolgáltatnák.

Fedezhetnék ezek még a gyufa-, fagyapot-, papirlemez-, butor-, hordó- stb. gyárok faanyagszükségletét is.

Már maga a rözse pótolhatná azt a nagyarányu szalma-mennyiséget, amit a gazdák eltüzelnek, s ami ekként visszajuthatna az anyaföldnek.

Vegyük mind ehhez számba azokat a fentebb vázolt egyéb jelentős előnyöket, amik az erdők közelsége révén a mezőgazdaságnak, de egyáltalán az Alföld népének jutnak.

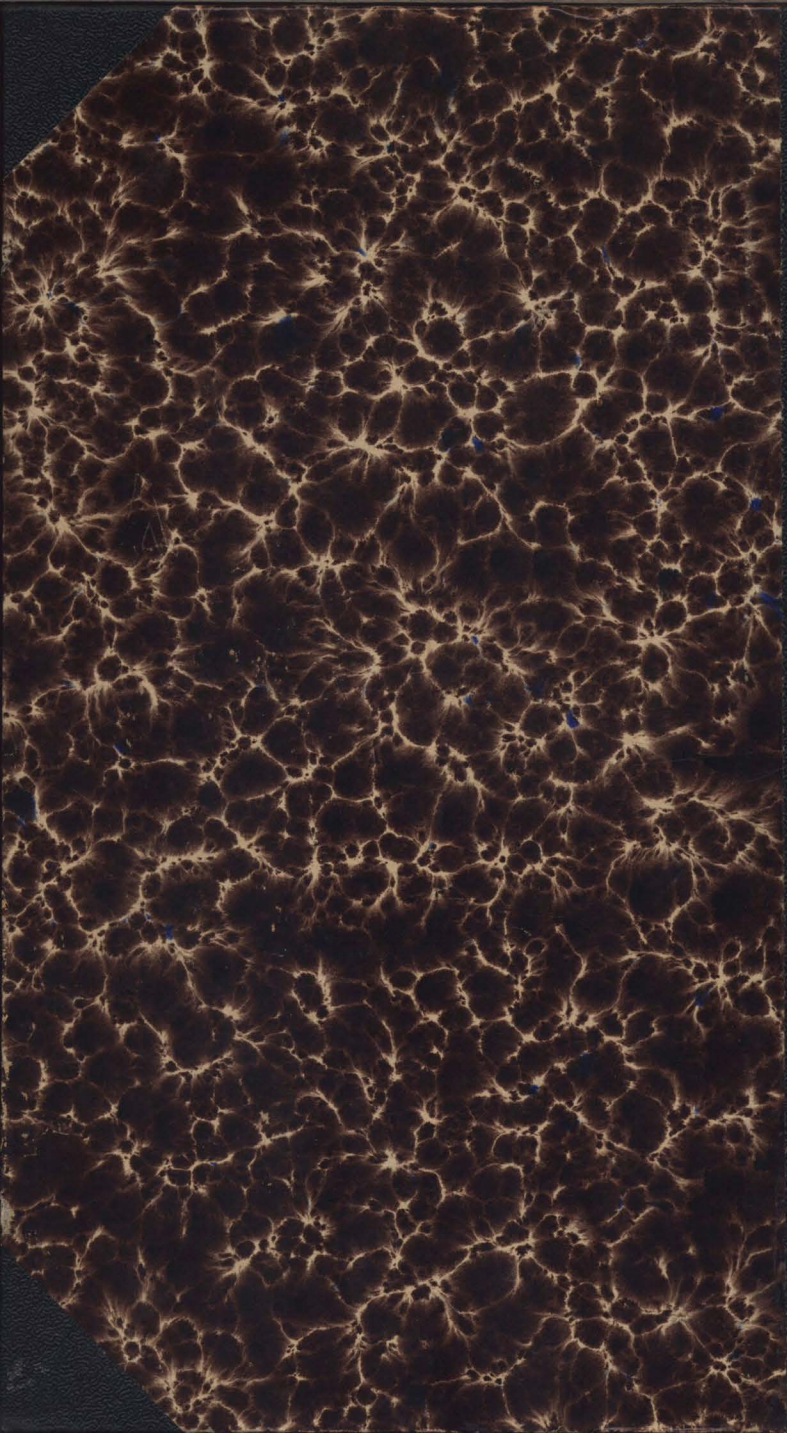
Joggal állithatjuk azt, hogy *az a föld, amit az erdő céljaira veszünk igénybe, nem rövidíti meg a mezőgazdaságot, de fokozza annak termelőképességét és jelentősen előmozdítja annak boldogulását, intenzitását.*

A mai nagy fainség is igazolhatja ebbeli állításunkat.

Nem kétkem, hogy a törvényhozás bölcsessége is meg fogja találni a leghelyesebb módot ahhoz, hogy a magyarságnak ez a fontos kérdése rövid időn belül a legjobb sikerrel dülőre jusson.

8

F
1